

НЕКИ ПРОБЛЕМИ БОРБЕНИХ ДЕЈСТАВА У НОВИМ УСЛОВИМА

Многобројни написи у којима се разматра проблем утицаја атомског оружја на борбена дејства и дају предлози за његово решење обично полазе од једне исте основе — досадашњих тактичко-оперативних концепција армија оних земаља које располажу овим оружјем. На овај начин усвојена решења истакнутог проблема (која су већ реализована у армијама неких земаља) често се покушавају апсолутизирати и прогласити обавезним за све земље и армије, без обзира на различитост услова у којима се оне налазе. Неодржљивост оваквих гледишта је очигледна, па ће циљ овога излагања бити да се размотре неки битни проблеми изазвани употребом атомског оружја (а у првом реду проблеми заштите и дејства) и оцене предложена решења ових проблема, нарочито у погледу њихове применљивости на армију ма које земље.

*

Природно је што је појава атомског оружја одмах и непосредно наметнула питање: како се заштитити од огромне рушилачке и уништавајуће снаге новог оружја и истовремено како дејствовати да би се целисходно искористила снага ватре овог оружја у тактичко-оперативним оквирима?

Решење питања, уколико се односи на заштиту, нађено је (пored изналажења и примене нових, савремених метода и средстава за извиђање, маскирање и утврђивање; предвиђања активних дејстава против средстава за лансирање атомских пројектила, итд.) у растреситости, тј. у неопходности примене рашчлањавања свих поредака (борбених, еволуционих, маршевских) како у нападним, тако и у одбранбеним дејствима. Међутим, широка примена растреситости ради заштите отежава решење другог дела постављеног питања, тј. онемогућава успешно дејство. Дакле, растреситост и могућност дејства претстављају два противположена захтева: што већа растреситост, тим сигурнија заштита, али тежи услови за дејство, и обратно. Према томе, у рашчлањавању, са циљем да се постигне што већа заштита, може се ићи само дотле док не буде доведена у питање могућност успешног дејства. У тражењу компромиса између ова два супротна захтева дошло се до тзв. „*нужне растреситости*“ засноване на прора-

чуну (узимајући за основу дејство номиналне атомске бомбе од 20 КТ) да се удару једног атомског пројектила може изложити само јединица (објект или део борбеног поретка) чије уништење неће битно утицати на могућност продужења започете борбене акције. На тај начин „нужна растреситост“ (рашчлањавање јединица већих од пешадиског, односно тенковског батаљона и артиљериског дивизиона) постала је принцип обавезан за све јединице при извођењу борбених дејстава у атомским условима.

Ако захтев за нужном растреситошћу, који се неповољно одражава на дејство, суочимо са досада важећим тактичким принципом „дејство па заклон“, онда је очигледно да овај принцип мора бити унеколико модификован, па би у новој верзији гласио: дејство и заклон.

Иако нужна растреситост, као последица употребе атомског оружја, значи само ограничено рашчлањавање борбених поредака (јер, по подацима из стране војне литературе, фронтони и дубине борбених поредака јединица најчешће ће се повећавати за свега око два пута у односу на раније норме), она се сада јавља као стварни и главни узрок многих проблема који усложњавају извођење борбених дејстава у новим условима. Проблеме о којима је реч можемо свести и посматрати кроз два основна питања; питање ватре (њеног ефекта, густине и маневра) и питање покрета, од чијег успешног решења зависи не само могућност дејства, већ и потпуно искоришћење ефекта атомског оружја, без чега употреба овог оружја не би имала своје оправдање.

Као што је познато, ватра и покрет чине основне компоненте сваке борбене акције, без обзира да ли она по свом обиму спада у домен тактике или оператике. Такође је познато да је за пун ефекат дејства потребно остварити потпун склад ових компонената, што ће при употреби новог оружја бити нарушено.

Узроци несклада између ватре и покрета до кога може доћи у новим условима леже, пре свега, у томе што велика снага атомских пројектила и релативно ограничена могућност њихове употребе истичу у први план захтев да циљ на који се дејствује буде рентабилан. Међутим, услед растреситости борбеног поретка број рентабилних циљева знатно је ограничен, те ће за ватру атомског оружја бити карактеристично повремено дејство, за разлику од ватре конвенционалног оружја код кога се питање рентабилности циља, у овом смислу, уопште не поставља. Према томе, *први узрок несклада између ватре и покрета лежи у немогућности да се непрекидном ватром атомског оружја прати покрет трупа.*

Велики пречник дејства атомског пројектила захтева велику зону сигурности и рашчлањавања трупа на већој просторији, чиме се оне удаљују од места експлозије (тежишта, предњег краја). Време трајања дејства атомског пројектила при ваздушној експлозији знатно је краће него што је трупама потребно да изврше покрет у циљу искоришћења овога дејства, односно у циљу његовог паралисања, чак и уз употребу савремених транспортних средстава. (Површинске и

подземне експлозије, чији је циљ дуготрајно забрањивање, онемогућују покрет трупа за дуже време, па се зато при овом разматрању не узимају у обзир). То је и разлог што се у нападу, у ватреној припреми атомским оружјем, предвиђа артиљериска припрема чији се почетак поклада са тренутком експлозије атомских пројектила, а време трајања одговара времену које је трупама потребно да пређу простор до јуришног отстојања. У овом случају артиљериска припрема, поред осталог, треба да продужи дејство атомских експлозија и тако повеже покрет са ватром. Према томе, *други узрок несклада између ватре и покрета лежи у великом пречнику дејства атомског пројектила и временској ограничениости трајања тога дејства при ваздушној експлозији.*

Дакле, очигледно је да атомско оружје, и поред огромне снаге своје ватре, нема, или бар засад нема, потребну перманентност (непрекидност) у дејству, неопходну за праћење трупа, за повезивање ватре и покрета. Због оваквих својих особина оно претставља, пре свега, оружје *посредне подршке*, те ће питање *непосредне подршке* морати и даље да се решава конвенционалним оружјем. Овим се једино и може објаснити неочекивана појава да је, и поред огромне ватрене снаге атомског оружја, ватрена моћ класичног оружја савремене („атомске“) дивизије повећана за око два пута у односу на дивизију из прошлог рата. Осим тога, атомско оружје, у вези са захтевом за растреситиошћу, утицало је на даљи развој целокупног конвенционалног оружја, а нарочито артиљерије. Тако, да би се могли тући дубоко ешелонирани циљеви и омогућио маневар ватром, потребна су оруђа већег домета; да би се добила потребна густина ватре, при умањеним могућностима за концентрацију материјала, оруђа треба да имају већу брзину гађања; да би се обезбедио маневар покретом, потребна су оруђа мање тежине и веће покретљивости, итд.

Доследном применом принципа *необходности* при дејству у новим условима фактор *покретљивост* добија посебну важност. Знатно увећане ширине фронтана и дубине борбених поредака јединица очигледно захтевају да се у истом односу повећа и покретљивост трупа. Исто тако, повећање покретљивости трупа претставља неопходан услов који би омогућио да се у потпуности искористи ефекат дејства сопствене ватре (а нарочито ватре атомског оружја) и да се сачува тактичко-оперативна повезаност у дејству јединица, њихових делова и елемената борбеног поретка, другим речима да се и у новим условима обезбеди неопходно садејство. Најзад, само повећана покретљивост трупа може обезбедити да се и у новим условима може изразити тежиште груписањем снага, и да се истовремено избегне нагомилавања снага и средства, као и њихово излагање удару атомског оружја.

Очигледно је, на пример, да први ешелони, ако би се кретали пешке (а атомски удар се вршио по главном положају), не би могли стићи довољно брзо до места експлозије атомског пројектила (јер зона сигурности износи 2—4.5 км), а самим тим не би били у мо-

гућности ни да искористе ефекат атомског удара. Исто тако, ни други ешелони, ако би се кретали пешке, не би могли савладати знатно увећана отстојања, те не би могли бити уведени у борбу у одређено време и на одређеном месту. А очигледно је да при растреситом постављању борбених поредака, како одбранбених тако и нападних, не би било могуће изразити тежиште брзим прикупљањем и груписањем снага, нити извршити брзо растурање снага по извршеном удару, уколико се трупе не би могле кретати већом брзином него класична пешадија.

Већа покретљивост трупа у новим условима обезбеђује се пре свега масовнијом употребом тенковских и механизованих јединица, као и транспортера за пренос пешадиских јединица, чији оклоп пружа релативну заштиту од дејства атомског оружја. А већом покретљивошћу ових средстава и њиховом масовном применом решава се и проблем усклађивања ватре и покрета. Осим тога, користе се и друга средства, као, на пример, масовна примена авијације и хеликоптера, која пружа и широке могућности у погледу употребе десаната не само у тактичком него и оперативном опсегу.

Повећање густине ватре класичног оружја врши се и увођењем аутоматских пушака, чиме се густина ватре пешадије уз већ постојеће аутоматско оружје (пушкомитраљези и митраљези) знатно повећава. Међутим, артиљерија, која је досада била носилац ватрене моћи, показала се у новим условима неподесном за остварење потребне густине ватре због тога што је везана за концентрацију материјала. Примена нужне растреситости утиче на то двоструко неповољно: с једне стране, не могу се примењивати густине артиљерије које су оствариване у последњем рату, а с друге стране, просторије које треба обасути ватром знатно су увећане. Услед тога даљи развој артиљерије усмерен је у правцу тражења оруђа чија моћ дејства и густина ватре неће бити везани за концентрацију материјала (као што су ракетни бацачи) или у тражењу такве муниције која би знатно повећала ефекат ватре.

У погледу повећања домета, уз истовремени захтев за повећањем покретљивости оруђа, конвенционална артиљерија је углавном исцрпла своје могућности, јер је повећање домета управо сразмерно са повећањем тежине материјала (од које у највећој мери зависи покретљивост). Услед тога и задаци посредне подршке, с обзиром на дубље постављање циљева, све више излазе из оквира задатака артиљерије и прелазе на задатке авијације, ракета итд.

Као што видимо, за решење проблема који настају услед примене нужне растреситости користе се разнолика средства: за обезбеђење потребне покретљивости — што шири примена тенкова, транспортера за пренос пешадије, транспортне авијације и хеликоптера, а за остварење потребне густине ватре и обезбеђење маневра ватром, поред атомског оружја, уводе се: аутоматско оружје, ракетни бацачи, артиљериске ракете и сл.

Из досадашњих излагања могли би се извући следећи закључци:

Прво, да су у вези са појавом атомског оружја сва решења која треба да омогуће дејство у новим условима *тражена у оквиру тактичко-оперативних концепција које су важиле и пре употребе атомског оружја*. Према томе, начин формирања борбеног поретка, улога борбених ешелона и задаци елемената борбеног поретка, као и сви битни принципи дејства, остали су у суштини исти, а променили су се само норме и борбени поступци. Ово је важно уочити због тога што је постојећи оквир — до тада важеће тактичко-оперативне концепције — у највећој мери условио и овакав начин решавања искрслих проблема, док би у промењеном оквиру и решења свакако била другојачија.

Друго, да су, у датим оквирима, сва решења која се односе на проблем искоришћавања ефекта дејства атомског оружја и усклађивања покрета и ватре тражена на бази *примене савременије — адекватније ратне технике*. Пошло се од тога да за успешно извођење борбених дејстава у атомским условима није од пресудне важности да ли се у једној одређеној борбеној ситуацији располаже или не атомским оружјем, већ од тога да се мора располагати одговарајућом ратном техником. А ако би се располагало атомским оружјем, без остале адекватне технике, ефекат његовог дејства се не би никако или би се само делимично могао искористити, а могућности за дејство биле би врло ограничене.

Изгледа да изнета решења, која треба да омогуће дејство у атомским условима, уз примену одговарајуће савремене технике, претстављају успело акомодирање новим условима, али да им је главни недостатак у томе што их не могу применити све земље и све армије. Она су реална само за земље великих материјалних могућности и технички високо развијених, тј. само за земље које имају потребну материјалну базу за одређену тактичко-оперативну концепцију и војну доктрину у целини. Како, међутим, постоје врло велике разлике у погледу материјалних могућности и нивоа техничког развоја између појединих земаља, требало би очекивати да ће свака стварно независна земља, према својим условима, тражити одговарајући начин за решавање истакнутих проблема. Међутим, иако при овоме богатство и технички развој претстављају битне елементе, постоје и многи други, за сваку земљу различити елементи који се морају узети у обзир при усвајању одређене концепције (одређена политика, географски положај, карактер земљишта, вероватни непријатељ, евентуални савезници итд.).

Ако пођемо од тога да одговарајући услови битно одређују пут којим се може ићи при решавању проблема дејства у условима употребе атомског оружја, онда су изложена решења која се у основи базирају на новој ратној техници неприхватљива за мање богате и технички недовољно развијене земље. Чињеница је да има мало земаља (изузимајући неколико највећих и технички најразвијенијих) чија би економика могла да издржи издатке за набавку савременог

наоружања.¹⁾ Но, ако претпоставимо да међу мањим земљама има и таквих које би економски могле да издрже овакав напор и изврше наоружање своје армије у извесном року, на пример, од 5 година (што за овакав посао претставља релативно кратко време), могло би се догодити или да после 5 година то савремено наоружање не буде више савремено или да у току тога времена дође до рата који би земљу која се наоружава затекао у току припрема. И, најзад, ако не бисмо узели у обзир могућност избијања рата и застаревања наоружања у току припрема, ипак је чињеница да ће мале земље, иако савремено наоружане, у основи остати бројно инфериорне у односу на веће и развијеније земље.

Према томе, свака земља при решавању овог проблема мора ићи својим сопственим путем, јер усвајање туђих тактичко-оперативних концепција, изниклих у другим условима и на другој материјалној основи, могло би довести до неуспеха. Иако је општепознато да свака земља мора имати своју тактику и своју стратегију, ипак се догодило после Другог светског рата да је велики број земаља у погледу начина извођења борбених дејстава прихватио делимично, а неке и потпуно концепције водећих сила које су узеле учешћа у том рату. Ако се то непосредно после рата могло унеколико схватити и донекле правдати, очигледно је да су, после појаве атомског оружја и остале ратне технике коју је она условила, таква схватања постала неодржива. Употреба новог оружја налаже да се смелије приђе ломљењу и одбацивању старих и неприкладних оквира, без обзира на реперкусије које ће ова промена нужно изазвати у формацијама и организацији неке армије у целини.

*

А сада да видимо у ком правцу би требало усмерити припреме земље која не располаже уопште или не располаже у довољној мери савременом ратном техником о којој је раније било речи (маса тенкова и оклопних транспортера, ракетно оружје разних врста и типова итд.).

Услови у којима се налазе поједине земље тако су различити да не може бити говора о изношењу једне оквирне концепције која би одговарала свакој од њих. Такође би излазило из оквира овог чланка разматрање одређене концепције и за једну од таквих зе-

¹⁾ Само једна ракета типа »Corporal« кошта око 150 хиљада фунти стерлинга.

маља. Зато ћемо се ограничити само на то да укажемо на неколико елемената о којима би требало водити рачуна при стварању оперативно-тактичких концепција оних земаља које немају услова ни могућности да се такмиче са највећим и технички најразвијенијим земљама.

Погрешно би било схватити да армијама мањих и недовољно развијених земаља савремена техника уопште није потребна. Она им је итекако потребна, само се морају оријентисати на технику која ће одговарати материјалним могућностима и осталим условима таквих земаља, и која, повезана са одговарајућом тактиком и стратегијом, може принудити противника да прихвати начин дејства који не одговара његовим концепцијама и који отежава да његова техничка надмоћност дође до изражаја. Основаност овакве поставке најбоље потврђује наш Народноослободилачки рат, који целим својим током и исходом потврђује могућност пружања успешног отпора надмоћном непријатељу, чак и под врло неповољним околностима. Иако смо у рат ушли без организоване армије и скоро без икакве ратне технике, и борили се против непријатеља који је и бројем и техником био далеко надмоћнији, ипак смо применом целисходне тактике и стратегије принудили непријатеља да дејствује под условима и на начин који смо му наметнули, при чему његова основна преимућства нису могла доћи до изражаја.

Да би се противнику ограничила, а често и онемогућила употреба атомског оружја и крупне технике, препоручује се такав начин дејства који ће довести до измешаности својих и противничких трупа и до борбе са изломљеним и испрекиданим фронтovima. Ова околност могла би се искористити да се свесном и планском акцијом овакво дејство још више потенцира, предвиђајући и припремајући унапред трупе за дејство иза непријатељског фронта. Наоружање оваквих трупа, како лично тако и заједнично, требало би да буде најсавременије, али обавезно мале тежине, лако покретљиво, аутоматско, погодно за борбу са тенковима (аутоматско оружје, лична пт средства, пт бацачи, бестрзајна оруђа, минобацачи и сл.). Оваквим начином дејства и применом погодног наоружања противнику се могу наметнути врло неповољни услови за живот и борбу. Овако опремљене трупе и које примењују погодан начин дејства могу имати чак и знатних преимућстава над противником чија ће техничка надмоћност бити у знатној мери паралисана, па ће бити принуђен да, отступајући од својих концепција, прилагођава начин дејства наметнутим условима.

Претварањем целе државне територије у ратно попрште ствара се изванредно тешка ситуација како за живот и рад трупа, тако и за целу земљу, те ниједна држава неће ићи свесно и унапред на такву концепцију, уколико на њу не буде принуђена. Да би се и у таквим условима обезбедили снабдевање, живот и рад армије и цивилног становништва, поред трупа које би биле припремљене да дејствују на раније изнети начин, мора се располагати и трупама способним да бране одређене фронтове и затварају одређене правце који изводе ка витално важним објектима земље. Такве трупе морале би бити наоружане техником која би у погледу ефикасности била што сличнија техници евентуалног противника. Тако на пример, у новим условима предвиђа се масовна употреба тенковских и механизованих јединица, а неки сматрају да су тенкови и најбоље средство ПТО, па ипак не би било реално ни целисходно базирати своју ПТО на тенковима или искључиво на средствима каквим располаже противник. Противтенковске ракете, пт бацачи и масовна индивидуална пт средства у одређеним условима могу бити чак и ефикаснији од тенкова.

Да би се обезбедила координирана дејства једне и друге врсте трупа, неопходно је располагати најсавременијим средствима везе, која то треба да омогуће. Ноћна дејства, која се и иначе предвиђају као нормалан вид дејства у новим условима, код мањих, технички инфериорнијих армија морају наћи још ширу примену. Према томе, поред свестраног оспособљавања трупа за ноћна дејства, потребно је располагати и најсавременијим средствима (инфрацрвеним уређајима) која омогућују примену ових дејстава под најразличитијим условима.

Ако се имају у виду изложене поставке у погледу опремљености и начина дејства трупа малих армија и узму у обзир и остали услови у којима се налазе поједине земље, а пре свега услови земљишта, може се рећи да постоје потпуно реалне могућности за успешну одбрану малих земаља у савременим условима. Савремени услови очигледно бацају нову светлост на искуства нашег Народнослободилачког рата, па нас и тражење нових решења упућује на стваралачко коришћење ових искустава која у новим условима по свом значају далеко превазилазе оквире наше земље.